

Šimák Ladislav – Klučka Jozef – Strelcová Stanislava

Modulácia hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti podnikov

Modulation of limits in economic security of enterprises

Abstract *Economic security is a state in which economy of a object whose security should be assured, is not faced risks and threats which could significantly reduce (or are reduced yet) their efficiency necessary to meet basic functions and objectives. An enterprise owns tangible and intangible assets in order to ensure the economic security. An enterprise should react to changes of micro- and macro environment. It is necessary to identify these changes and implement measures that allow efficiently and effectively achieve defined objectives of an enterprise. One of the possible approaches is financial economic analysis. The paper submits theory and the framework of measures that are based on the performed analysis. There are described specific recommendations for the sector Mixed farming – that should be implemented via state bodies, owners and executive managers of enterprises.*

Key words *economic security – enterprise – financial-economic analysis – variability ratios method*

Abstrakt Ekonomická bezpečnosť je stav, v ktorom ekonomika objektu, ktorého bezpečnosť má byť zaistená (štátu, aliancie štátov, podniku, podnikateľských subjektov a p.) nie je vystavená rizikám a ohrozeniam, ktoré by mohli výrazne znížiť (alebo už znižujú) jej výkonnosť potrebnú na plnenie základných funkcií a dosahovanie cieľov. Pre zabezpečenie ekonomickej bezpečnosti podnik vlastní hmotné a nehmotné aktíva. Podnik musí reagovať na zmeny mikro a makro prostredia. Je nutné tieto zmeny identifikovať a implementovať opatrenia, ktoré efektívne a účinne umožňujú podniku plniť definované ciele. Jeden z prístupov je založený na finančno-ekonomickej analýze. Článok okrem teórie prezentuje rámcové opatrenia, ktoré sú založené na analýze. Sú uvedené odporúčenia pre odvetvie Poľnohospodárstvo, ktoré by mali byť aplikované štátnymi orgánmi, vlastníkmi podnikov a ich výkonnými manažérmi.

Kľúčové slová *ekonomická bezpečnosť – podnik – finančno-ekonomické analýza – metóda variability ukazovateľov*

Bezpečnosť reprezentuje „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie“. (Ústavný zákon, 2002)

Z uvedenej definície bezpečnosti vyplýva, že objekty, ktoré je potrebné chrániť pred rôznymi vplyvmi vychádzajúcimi z politického, ekonomického, sociálneho prostredia ako aj ďalších prostredí, sú jednotlivci, spoločnosť (krajina), ale aj medzinárodné spoločenstvá. Vo vnímaní bezpečnosti z pohľadu všetkých týchto subjektov je možné pozorovať aj určitý ekonomický aspekt, ktorý významne ovplyvňuje nazeranie na problém bezpečnosti. Pri uplatnení komplexného prístupu vnímania bezpečnosti jednotlivých subjektov je potrebné si uvedomiť, že ekonomická bezpečnosť tvorí, spoločne s ďalšími zložkami bezpečnosti, ako napr. informačná, politická, energetická a surovinová, potravinová, environmentálna bezpečnosť, jednotný celok, ktorého časti sa prelínajú a vzájomne ovplyvňujú.

Ekonomická bezpečnosť je podľa Výkladového slovníka terminológie bezpečnostného manažmentu „stav, v ktorom ekonomika objektu, ktorého bezpečnosť má byť zaistená (štátu, aliancie štátov, podniku, podnikateľských subjektov a p.) nie je vystavená rizikám a ohrozeniam, ktoré by mohli výrazne znížiť (alebo už znižujú) jej výkonnosť potrebnú na plnenie základných funkcií a dosahovanie cieľov“. Pre zaistenie takého stavu je nevyhnutné, aby objekty ekonomickej bezpečnosti mali dostatočné zdroje a aby tieto zdroje využívali efektívne a udržateľným spôsobom.

Metodický postup

Na stanovenie hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti je možné využiť metódu variability ukazovateľov, ktorá slúži na diagnostikovanie zdravia podniku. Jej základom je určenie symptómov – príznakov určitého stavu podniku. Na tento účel sa stanoví sústava ukazovateľov, obvykle ekonomickej povahy, charakterizujúcich čo najkomplexnejšie činnosť podniku a na základe jej menlivosti – variability sa identifikujú silné resp. slabé stránky podniku.

Pri uplatnení metódy sú využité stredné hodnoty finančných ukazovateľov, ktoré sú publikované spoločnosťami INFIN a Slovak CreditBureau za jednotlivé roky podľa ekonomickej klasifikácie podnikov.

S vybranými ukazovateľmi sa pracovalo ako so štatistickým súborom. Zistené kvartilové rozpätie predstavuje štandardné pásmo vývoja ukazovateľov sledovaného súboru, tzn. hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti podniku.

Z hľadiska zvýšenia vypovedacej schopnosti metódy bolo využité grafické znázornenie. Do štandardného pásma boli vsadené hodnoty dosahované konkrétnym podnikom. Spojením hodnôt ukazovateľov sa získala **čiara postavenia podniku**, ktorá ukazuje na oblasti ohrozujúce ekonomickú bezpečnosť podniku.

Vlastná práca

Globalizácia ako fenomén súčasného hospodárskeho sveta zosilňuje tlak na flexibilitu podnikov, tzn. na ich schopnosť reagovať na zmeny interného a externého prostredia podniku. Jednotlivé prvky prostredia podniku je možné začleniť do mikroprostredia, ktoré je

determinované činiteľmi ako výroba, financie, ľudské zdroje, kvalita, životné prostredie a bezpečnosť alebo do makroprostredia, ktoré pozostáva z konkurencie, cieľových trhov, ďalších relevantných subjektov (stakeholderov), resp. subjektov vytvárajúcich politické, ekonomické, sociálne a technologické prostredie podniku. V tomto neustále sa meniacom prostredí sa čoraz viac dostáva do popredia potreba udržania si ekonomickej bezpečnosti podniku.

Ekonomická bezpečnosť je zo strany podnikov vnímaná jednak ako nevyhnutnosť zabezpečenia dostatočných zdrojov na vykonávanie činnosti v bežných ako aj v mimoriadnych podmienkach a jednak z pohľadu návratnosti vložených prostriedkov. Zdroje, ktoré podnik využíva na zabezpečenie svojej ekonomickej bezpečnosti majú hmotnú a nehmotnú formu (Buganová, K. – Hudáková, M. – Strelcová, S., 2012).

Nehmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku tvoria ľudské schopnosti, informácie, využívané technológie, patenty, licencie, know-how, ale aj povest' podniku. Z hľadiska ekonomickej bezpečnosti sa za najdôležitejšie nehmotné zdroje považujú ľudské schopnosti a informácie.

Informácie často predstavujú významné aktívum podniku. Preto je potrebné zabezpečiť ich ochranu počas celého životného cyklu informácie, tzn. od jej vzniku, cez spracovanie, uloženie, aktualizácie, prenos až po likvidáciu. Informácie môžu byť z oblasti pracovných postupov, obchodných kontraktov, personálnej agendy a pod. a reprezentujú dáta používané pri rozhodovaní. Môžu mať fyzickú (tlačenú) alebo elektronickú podobu (Kašík, J. – Michalko, M. a kol., 1998).

Ľudské zdroje sa podnikových procesov zúčastňujú v pozícii riadiacej a výkonnej zložky. Na jednej strane je preto pre zabezpečenie ekonomickej bezpečnosti potrebné optimalizovať množstvo a štruktúru pracovníkov. Na druhej strane je však nevyhnutné si uvedomiť, že častým faktorom, ktorý môže narušiť ekonomickú bezpečnosť podniku, príp. spôsobiť vznik podnikovej krízy je riadiaca zložka. (Bibeault, D.B., 1999) uvádza faktory, ktoré môžu narušiť ekonomickú bezpečnosť podniku práve zo strany jeho manažmentu, príp. vlastníkov (Tab. 1).

Interné faktory vzniku podnikových kríz

Internal factors of corporate crises

Tab. 1

Faktor	Dôsledky
Manažérsky faktor	nekompetentnosť, chybná vízia, zameranie na nepodstatné aktivity
Riadenie jednou osobou	nadmerné centralizované riadenie, kríza nástupníctva vedenia, netolerancia iných vodcovských osobností
Nedostatočná manažérska hĺbka	povrchné vykonávanie manažérskych činností bez ohľadu na nižšie manažérske stupne
Problémy manažérskej zmeny	nedostatočné zvládnutie odozvy na zmeny vyvolené externými a internými faktormi
Hlboko zakorenený byrokratický manažment	rigidné organizačné štruktúry ktoré neadekvátne reagujú na zmeny
Nevyvážený vrcholový manažérsky tím	nadmerná orientácia na určité podnikové procesy a divízie
Nedostatočné finančné riadenie	neadekvátne finančná a účtovná kontrola
Neparticipatívna správna rada	uprednostnenie krátkodobých ziskov pred dlhodobými

Prameň: BIBEAULT, D. B. 1999. Corporate Turnaround – How Managers Turn Losers into Winners. Washington D.C. : BeardBooks, 1999. 406 s. ISBN 1-893122-02-6

Hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti majú charakter krátkodobého a dlhodobého majetku ako aj rôznych finančných pasív. Z tohto pohľadu sa delia na finančné a naturálne.

Finančné hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku vznikajú vo vnútri podniku alebo ich podnik získava z vonkajšieho prostredia. Podľa toho ich môžeme rozdeliť na:

1. vnútorné zdroje, ktoré podnik vytvára:
 - zo zisku (samofinancovanie),
 - z odpisov,
 - z dlhodobých rezerv,
 - z prostriedkov uvoľnených zrýchleným obratom kapitálu,
2. vonkajšie zdroje, ktoré podnik získava:
 - z vlastných zdrojov, napr. rozšírením základného imania (akcie, podielové listy),
 - z cudzích zdrojov, napr. prostredníctvom rôznych druhov krátkodobých a dlhodobých úverov, emisiou obligácií, využitím lízingu, faktoringu, príp. finančných derivátov a dotácií.

Pre ekonomickú bezpečnosť je dôležité, aby podnik dokázal zabezpečiť dostatočné množstvo finančných zdrojov tak, aby bol schopný vykonávať podnikateľskú činnosť, uhrádzať svoje záväzky voči obchodným partnerom, bankám, poisťovniam, štátu a v prípade mimoriadnych udalostí dokázal zabezpečiť uvedenie podniku do pôvodného stavu.

Naturálne hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku sú hmotné zložky dlhodobého a krátkodobého majetku využívané v rámci podnikateľskej činnosti alebo zabezpečujú priestory pre jej vykonávanie. Typickými naturálnymi (hmotnými) zdrojmi

podniku sú budovy, výrobné a iné zariadenia, dopravné prostriedky, pozemky, zvieratá a zásoby.

Z hľadiska ekonomickej bezpečnosti je dôležité, aby boli naturálne zdroje rozmiestňované v podniku tak, aby umožňovali dosiahnuť čo najväčšie úspory a aby ich využitie bolo čo najvyššie.

Hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku predstavujú z bilančného pohľadu kapitál a majetok podniku. Najdôležitejším prostriedkom, ktorý umožňuje odhaliť príznaky negatívneho vývoja podniku na základe množstva a kvality hmotných zdrojov a dáva podnety pre jeho zlepšenie je **finančno-ekonomická analýza**. Z hľadiska času je možné ju rozdeliť do dvoch častí a to na retrospektívnu a predikčne zameranú finančno-ekonomickú analýzu.

Retrospektívne zameraná finančno-ekonomická analýza sa zameriava na analýzu súčasnej finančnej situácie podniku pomocou pohľadu do minulosti a zároveň poskytuje zachytané body pre zlepšenie finančného zdravia a tým ekonomickej bezpečnosti podniku. Využíva pri tom tradičné a progresívne ukazovatele finančno-ekonomickej analýzy. Tradičnými ukazovateľmi sú predovšetkým pomerové ukazovatele aktivity, zadlženosti, rentability a likvidity. Medzi progresívne ukazovatele zaraďuje ekonomickú pridanú hodnotu (EVA) a hodnotu pridanú trhom (MVA). Okrem ukazovateľov charakterizujúcich finančnú situáciu by mal podnikový manažment sledovať aj ukazovatele majetkovej a kapitálovej štruktúry.

Perspektívne zameraná finančno-ekonomická analýza sa usiluje predvídať vývoj finančnej situácie do budúcnosti. Pomocou vybraných finančných ukazovateľov a metód finančno-ekonomickej analýzy umožňuje predvídať vývoj finančnej situácie s niekoľkoročným predstihom, čo umožňuje včas urobiť potrebné zmeny a zabrániť tak narušeniu ekonomickej bezpečnosti podniku, príp. akútnym finančným krízam. Tento druh analýzy možno uskutočňovať pomocou rôznych, do budúcnosti orientovaných metód. Ich spoločnou charakteristickou črtou je výpočet ukazovateľov, ktoré určujú prípadný negatívny vývoj. Podľa (Zalaia, K. a kol., 2004) ich je možné rozdeliť na:

1. metódy bodového hodnotenia, pri ktorých sa hodnoty vybraných finančných ukazovateľov transformujú na body pomocou tzv. bodových stupníc stanovených expertnými metódami. Najznámejšou z nich je Kralickov Quick Test.
2. matematicko-štatistické metódy, v rámci ktorých sa podľa počtu použitých ukazovateľov rozlišuje:
 - jednorozmerná diskriminačná analýza, napr. Beaverova diskriminačná funkcia,
 - dvojrozmerná diskriminačná analýza,
 - viacrozmerná diskriminačná analýza, napr. Altmanov model, Beermanova diskriminačná funkcia, Index Bonity a ďalšie.
3. neurónové siete, ktorých výhodu je schopnosť odhaliť nelineárne súvislosti v údajoch.

Uvedené metódy poskytujú len všeobecný rámec pre posúdenie ekonomickej bezpečnosti podnikov. Jednotlivé podniky pôsobia v rôznych podmienkach a sektoroch hospodárstva, ktoré vytvárajú špecifické požiadavky na ich činnosť. Rozdielne výsledky sa dosahujú vo výrobných podnikoch, pre ktoré je typická kapitálová náročnosť, či v podnikoch služieb, v ktorých sa kladie väčší dôraz na personálne zabezpečenie. Špecifické postavenie majú poľnohospodárske podniky, a to predovšetkým z dôvodu dlhého výrobného cyklu tak v živočíšnej ako aj v rastlinnej výrobe.

Preto je vhodné, ak sa ukazovatele získané finančno-ekonomickou analýzou v konkrétnom podniku porovnávajú s hodnotami dosahovanými v podnikoch s rovnakou ekonomickou činnosťou.

Jednou z metód, ktoré umožňujú medzipodnikové porovnávanie je metóda variability ukazovateľov. Aby bolo možné uskutočniť porovnávanie, je potrebné zostaviť sústavu ukazovateľov, ktoré čo najkomplexnejšie charakterizujú činnosť porovnávaných podnikov. Smerodajným kritériom pre ich výber je možnosť porovnania s inými podnikmi toho istého odvetvia. Je teda potrebné vybrať také ukazovatele, ktoré majú rovnakú vyjadrovaciu schopnosť vo všetkých porovnávaných podmienkach. Následne sa zistia hodnoty vybraných ukazovateľov v dostatočnom množstve podnikov, ktoré sa zaoberajú rovnakou ekonomickou činnosťou a majú podobné kvantitatívne charakteristiky (napr. dosahovaný obrat, množstvo zamestnancov, celkové aktíva a pod.).

Pre každý zo zvolených podnikových ukazovateľov sa zistí maximálna a minimálna hodnota dosiahnutá v súbore porovnávaných podnikov. Minimálna a maximálna hodnota ukazovateľa vymedzuje variačné rozpätie podnikov zahrnutých do súboru.

Následne sa hodnoty každého ukazovateľa zoradia od maxima do minima a určí sa prostredný člen takto vzniknutého zostupne usporiadaného radu hodnôt, tzn. medián.

V ďalšej fáze sa určia kvartily. Hodnotu horného kvartilu stanovuje hodnota ukazovateľa v podniku, ktorá rozdeľuje na polovice tie podniky, ktorých ukazovatele sa pohybujú medzi mediánom a maximom. Podobne sa získa hodnota dolného kvartilu. Ten zodpovedá hodnote ukazovateľa v podniku, ktorý delí na polovicu rad podnikov dosahujúcich nižšie hodnoty ukazovateľa ako medián. Rozpätie medzi horným a dolným kvartilom sa nazýva kvartilové rozpätie alebo tiež štandardné pásmo. Značne zjednodušene je možné povedať, že hodnota horného a dolného kvartilu predstavuje hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti podniku daného odvetvia.

Pre komplexné porovnanie postavenia konkrétneho podniku tvoriaceho súčasť skúmaného súboru podnikov, je vhodné grafické znázornenie metódy. Do grafu sa pre všetky vybrané ukazovatele vyznačia maximálne a minimálne hodnoty (variačné rozpätie), medián a hodnoty dolného a horného kvartilu. Následne sa zakreslia hodnoty ukazovateľov, ktoré dosiahol konkrétny podnik a pre väčšiu názornosť sa spoja – vznikne tak čiara postavenia podniku. Ak čiara postavenia podniku prechádza mimo štandardného pásma, môže to poukazovať na narušenie ekonomickej bezpečnosti podniku, ale aj na situáciu, keď podnik dosahuje vyššiu

ekonomickú bezpečnosť ako iné. Aby bolo možné správne posúdiť vplyv ukazovateľa na ekonomickú bezpečnosť podniku, je potrebné poznať jeho charakter, pretože existujú ukazovatele,

1. ktorých rast poukazuje na priaznivý vývoj daného vzťahu,
2. ktorých znižovanie poukazuje na priaznivý vývoj,
3. ktoré možno posúdiť iba pri dôkladnej znalosti konkrétnej situácie.

Vzhľadom na obmedzený prístup k informáciám o ukazovateľoch charakterizujúcich činnosť podnikov určitého odvetvia, nemá tento príspevok ambíciu vykonať komplexné porovnanie podnikov metódou variability ukazovateľov. Jeho cieľom je len naznačiť hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti pre vybrané odvetvie ekonomickej činnosti – Zmiešané hospodárstvo, pre podniky dosahujúce obrat 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Súbor porovnávaných ukazovateľov obsahuje nasledovné ukazovatele:

1. ukazovatele likvidity II. a III. stupňa:

$$\text{Likvidita II. stupňa} = \frac{\text{finančný majetok} + \text{krátkodobé pohľadávky}}{\text{krátkodobé záväzky}} \quad [-] \quad (1)$$

$$\text{Likvidita III. stupňa} = \frac{\text{finančný majetok} + \text{krátkodobé pohľadávky} + \text{zásoby}}{\text{krátkodobé záväzky}} \quad [-] \quad (2)$$

2. ukazovatele aktivity: doba obratu zásob, doba splatnosti pohľadávok:

$$\text{Doba obratu zásob} = \frac{\text{priemerný stav zásob}}{\text{tržby}} \cdot 365 \quad [\text{deň}] \quad (3)$$

$$\text{Doba splatnosti pohľadávok} = \frac{\text{priemerný stav pohľadávok}}{\text{tržby}} \cdot 365 \quad [\text{deň}] \quad (4)$$

3. ukazovateľ celkovej zadlženosti:

$$\text{Stupeň zadlženosti} = \frac{\text{cudzí kapitál}}{\text{celkový kapitál}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (5)$$

4. ukazovatele rentability vlastného imania, aktív a prevádzkovej rentability tržieb:

$$Rentabilita \text{ vlastného imania} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{vlastné imanie}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (6)$$

$$Rentabilita \text{ aktív} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{celkové aktíva}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (7)$$

$$Rentabilita \text{ tržieb} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{tržby za predaj tovaru}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (8)$$

Hodnoty mediánu, horného a dolného kvartilu sú získané z údajov spoločností INFIN a Slovak CreditBureau.

Ukazovatele likvidity charakterizujú schopnosť podniku splácať krátkodobé záväzky podniku. Viacerí autori udávajú optimálne hodnoty ukazovateľov. Likvidita II. stupňa by sa mala pohybovať v intervale 0,8 – 1,2 a likvidita III. stupňa by mala pri optimálnych podmienkach dosahovať hodnoty 1,5 – 2,5. Reálne hodnoty ukazovateľov likvidity za odvetvie Zmiešané poľnohospodárstvo sú uvedené v tabuľke 2. Trend je pozitívny.

Ukazovatele likvidity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo

Liquidity ratios in the sector Mixed farming

Tab. 2

Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Likvidita II. stupňa³ [-]									
dolný kvartil ⁴	0,33	0,34	0,36	0,38	0,36	0,43	0,37	0,26	0,34
medián ⁵	0,52	0,50	0,67	0,65	0,62	0,62	0,53	0,77	0,53
horný kvartil ⁶	0,86	0,90	1,02	1,05	1,25	1,52	1,06	1,38	1,37
Likvidita III. stupňa⁷ [-]									
dolný kvartil ⁸	1,01	0,35	1,13	1,03	1,04	0,83	0,71	0,85	0,79
medián ⁹	1,64	0,84	1,66	1,44	1,58	1,17	1,00	1,23	1,14
horný kvartil ¹⁰	2,37	1,90	2,75	2,53	2,82	2,62	1,36	1,94	2,31

Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

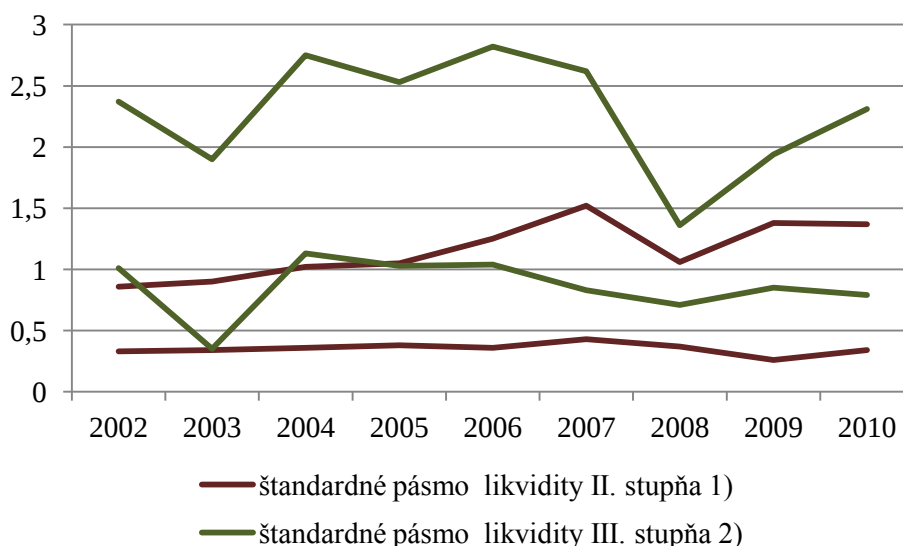
1) Year, 2) Indicator, 3) Liquidity ratio II.Level, 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Liquidity ratio III.level

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 1 znázornené štandardné pásmo, ktoré môže charakterizovať hodnoty likvidity zabezpečujúce ekonomickú bezpečnosť podnikov v odvetví Zmiešané hospodárstvo dosahujúcich uvádzaný obrat.

Štandardné pásmo likvidity v odvetví Zmiešané hospodárstvo

Standard range of liquidity ratios in the sector Mixed farming

Graf 1

1) Standard range of liquidity ratio II.level, 2) Standard range of liquidity ratio III.level

Pri porovnaní štandardného pásma s uvádzanými optimálnymi hodnotami likvidity II. a III. stupňa je zrejmé, že pre odvetvie Zmiešané hospodárstvo dochádza k modifikácii týchto hodnôt. Je to spôsobené špecifikami podnikania v poľnohospodárstve uvádzanými vyššie,

predovšetkým však vysokou viazanosťou prostriedkov v aktívach a ich pomalou návratnosťou.

Ukazovatele aktivity umožňujú vyjadriť účinnosť využívania podnikového majetku. Pre podnik je výhodné, ak je doba obratu zásob ako aj doba splatnosti pohľadávok čo najkratšia. Reálne hodnoty vybraných ukazovateľov aktivity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo sú uvedené v tabuľke 3.

Ukazovatele aktivity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo
Activity ratios in the sector Mixed farming

Tab. 3

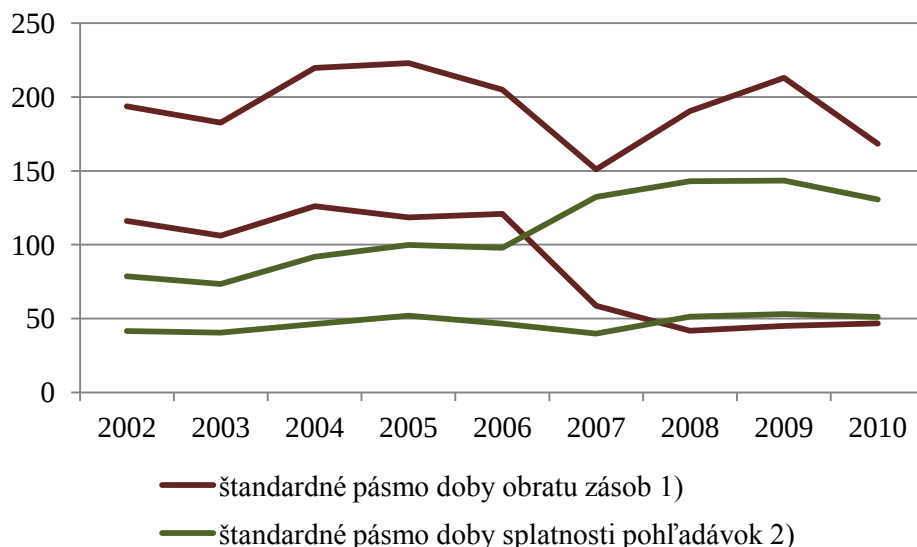
Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Doba obratu zásob [deň]³									
dolný kvartil ⁴	116,02	106,09	126,06	118,55	120,90	58,62	41,66	45,08	46,69
medián ⁵	158,96	146,45	176,54	165,34	161,79	110,59	133,35	141,34	130,76
horný kvartil ⁶	193,75	182,63	219,62	222,95	205,09	150,95	190,37	212,95	168,36
Doba splatnosti pohľadávok [deň]⁷									
dolný kvartil ⁸	41,58	40,43	46,39	52,00	46,49	39,79	51,25	52,94	51,13
medián ⁹	58,84	54,48	65,98	75,18	68,10	63,52	100	98,66	90,76
horný kvartil ¹⁰	78,54	73,41	91,81	99,83	97,98	132,38	142,89	143,36	130,52

Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Stock turnover (day), 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Debtor`s days

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 2 znázornené štandardné pásmo charakterizujúce najčastejšie dosahované doby splatnosti pohľadávok a obratu zásob v odvetví Zmiešané hospodárstvo v podnikoch dosahujúcich uvádzaný obrat.

Štandardné pásmo vybraných ukazovateľov aktivity v odvetví Zmiešané hospodárstvo
Standard range of specific activity ratios in the sector Mixed farming **Graf 2**

1) Standard range of Stock turnover 2) Standard range of Debtor's days

Z grafu 2 vyplýva, že v priebehu času sa rozširuje štandardné pásmo u obidvoch ukazovateľov. Keďže tieto ukazovatele patria do skupiny ukazovateľov, ktorých vysoká hodnota poukazuje na negatívny vývoj, je možné konštatovať, že ekonomická bezpečnosť podnikov odvetvia Zmiešané hospodárstvo sa znižuje.

Ukazovateľ celkovej zadlženosti vychádza z pomeru medzi celkovými záväzkami a celkovými aktívami podniku a označuje sa tiež ako ukazovateľ veriteľského rizika. Obecné možno povedať, že čím vyššia je jeho hodnota, tým nižšia je ekonomická bezpečnosť podniku. Reálne však treba vziať do úvahy fakt, že náklady cudzieho kapitálu sú často nižšie ako náklady vlastného kapitálu a preto pri posudzovaní ekonomickej bezpečnosti podniku z pohľadu zadlženosti je potrebné zvažovať aj ďalšie faktory.

Ukazovateľ celkovej zadlženosti za odvetvie Zmiešané hospodárstvo
The ratio of total debt in the sector Mixed farming

Tab. 4

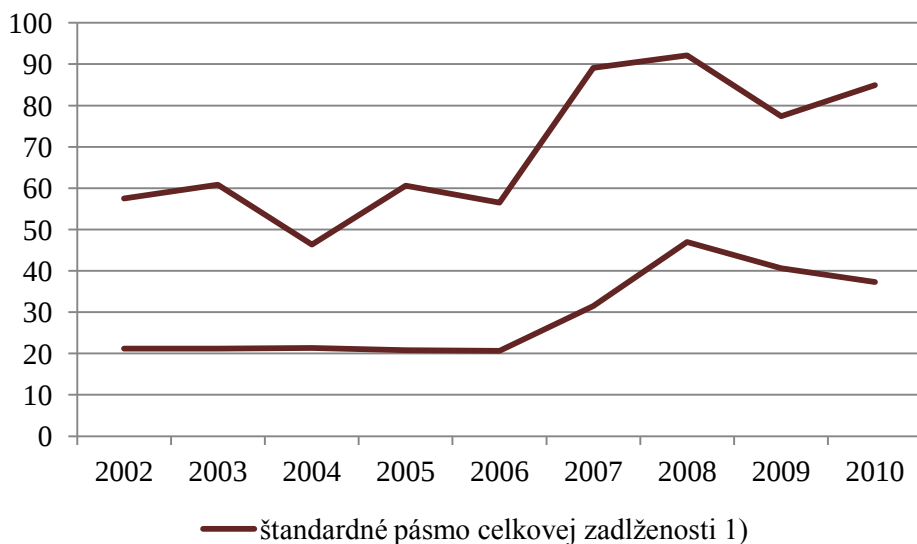
Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celková zadlženosť [%]³									
dolný kvartil ⁴	21,20	21,22	21,34	20,80	20,63	31,52	46,95	40,60	37,29
Medián ⁵	32,73	31,48	29,85	36,75	33,41	67,41	87,55	57,57	58,25
horný kvartil ⁶	57,51	60,86	46,32	60,62	56,53	89,14	92,12	77,39	84,92

Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Gearing ratio, 4) Low quartile, 5) Median, 6) Upper quartile

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 3 znázornené štandardné pásmo celkovej zadlženosti podnikov v odvetví Zmiešané hospodárstvo, ktoré dosahujúcich obrát v rozmedzí 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Štandardné pásmo celkovej zadlženosti v odvetví Zmiešané hospodárstvo
Standard range of total debt in the sector Mixed farming **Graf 3**

1) Standard range of Gearing ratio (upper index)

Zobrazené štandardné pásmo v hodnotách horného kvartilu v rokoch 2007 – 2010 presahuje odporúčanú hranicu podielu cudzích zdrojov, čo by mohlo mať významné dôsledky pre ekonomickú bezpečnosť podniku.

Ukazovatele rentability vyjadrujú výnosnosť podnikovej činnosti. Do ich úrovne a vývoja sa premietajú hodnoty ostatných pomerových ukazovateľov. Pre podnik je z hľadiska ekonomickej bezpečnosti dôležité, aby výnosnosť celkového kapitálu bola väčšia ako výnosnosť vlastného kapitálu. Reálne hodnoty vybraných ukazovateľov rentability za odvetvie Zmiešané hospodárstvo sú uvedené v tabuľke 5.

Ukazovatele rentability za odvetvie Zmiešané hospodárstvo

Efficiency ratios in the sector Mixed farming

Tab. 5

Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rentabilita celkového kapitálu [%]³									
dolný kvartil ⁴	-0,60	-9,52	0,27	-1,26	0,22	0,86	0,70	-5,38	0,15
Medián ⁵	0,54	-2,04	1,43	0,63	0,90	4,01	2,05	0,43	0,96
horný kvartil ⁶	1,91	0,75	4,37	2,15	3,23	9,05	7,83	3,09	7,93
Rentabilita vlastného kapitálu [%]⁷									
dolný kvartil ⁸	-0,97	-16,89	0,23	-1,70	0,13	2,48	0,53	-10,73	0,26
Medián ⁹	0,78	-3,08	1,85	0,62	0,94	12,02	7,52	0,79	2,74
horný kvartil ¹⁰	2,77	0,64	7,27	4,27	4,79	36,16	29,53	6,34	20,96

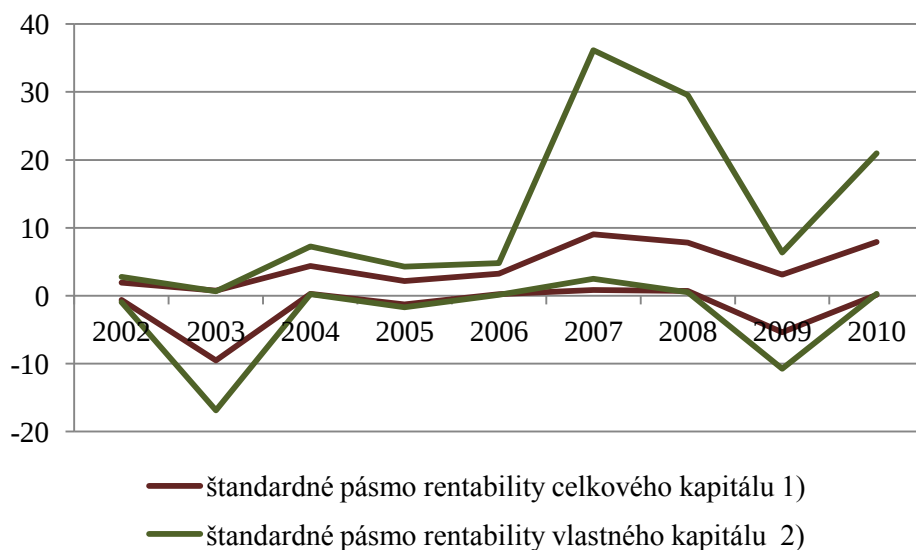
Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Return on capital employed, 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Return on capital

Štandardné pásmo vybraných ukazovateľov rentability v odvetví Zmiešané hospodárstvo

Standard range of specific efficiency ratios in the sector Mixed farming

Graf 4

1) Standard range of Return on capital employed 2) Standard range of Return on capital

V grafe 4 je na základe hodnôt horného a dolného kvartilu vybraných ukazovateľov aktivity znázornené štandardné pásmo charakterizujúce najčastejšie dosahované hodnoty návratnosti vlastného a celkového kapitálu v odvetví Zmiešané hospodárstvo v podnikoch dosahujúcich uvádzaný obrat.

Z tabuľky 5 ako aj z grafu 4 je zrejmé, že ekonomická bezpečnosť podnikov odvetvia Zmiešané hospodárstvo je výrazne narušená, pretože hodnoty dolného kvartilu, ako aj niektoré hodnoty mediánu sú záporné, čo poukazuje na fakt, že podniky dosahujú stratu.

Vykonanou analýzou bola charakterizovaná situácia v jednom z odvetví poľnohospodárstva, konkrétne v Zmiešanom hospodárstve. V analyzovanom odvetví pôsobí aj podnik X, ktorý sa zaoberá rastlinnou výrobou, špeciálnou rastlinnou výrobou (ovocinárstvo) a živočíšnou výrobou.

Zistením hodnôt vybraného súboru ukazovateľov a následným vsadením týchto hodnôt do štandardného pásma, je možné posúdiť postavenie podniku X v rámci odvetvia.

Porovnanie postavenia konkrétneho podniku pôsobiaceho v odvetví Zmiešané hospodárstvo so štandardnými hodnotami

Comparison of the enterprise active in the sector Mixed farming

Tab. 6

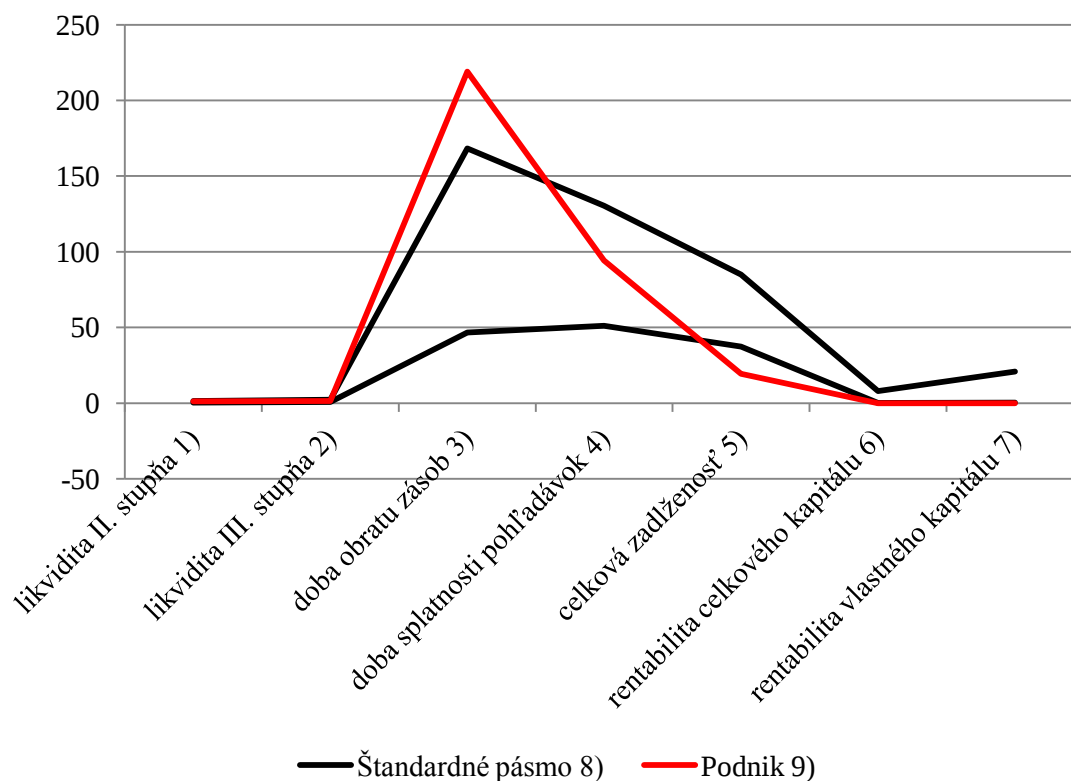
Ukazovateľ ¹	Štandardné pásmo ²	Podnik X ³	Zhodnotenie ⁴
likvidita II. stupňa[-] ⁵	0,34 – 1,37	1,131	Štandardný ¹²
likvidita III. stupňa[-] ⁶	0,79 – 2,31	1,44	Štandardný
doba obratu zásob[deň] ⁷	46,69 – 168,36	219	Podštandardný ¹³
doba splatnosti pohľadávok [deň] ⁸	51,13 – 130,52	94,17	Štandardný
celková zadlženosť [%] ⁹	37,29 – 84,92	19,44	Nadštandardný ¹⁴
rentabilita celkového kapitálu [%] ¹⁰	0,15 – 7,93	- 0,00629	Podštandardný
rentabilita vlastného kapitálu [%] ¹¹	0,26 – 20,96	- 0,00781	Podštandardný

1) Ratio 2) Standard range 3) Enterprise X 4) Evaluation 5) Liquidity ratio II.level 6) Liquidity ratio III. Level 7) Stock turnover (day) 8) Debtor's days 9) Gearing ratio 10) Return on capital employed 11) Return on capital 12) Standard 13) Under standard 14) Above standard

Grafickým znázornením hodnôt uvedených v tabuľke 6 je čiara postavenia podniku charakterizujúca postavenie podniku X vo vybranom súbore podnikov v odvetví Zmiešaného hospodárstva, ktorých obrat 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Čiara postavenia podniku X
Position line of the enterprise X

Graf 5

1) Liquidity ratio II. level 2) Liquidity ratio III. Level 3) Stock turnover (day) 4) Debtor`s days
 5) Gearing ratio 6) Return on capital employed 7) Return on capital 12) Standard range 13)
 An enterprise X

Z údajov v tabuľke 6 ako aj z grafu 5 je možné vidieť, že najväčšími rizikami ohrozujúcimi ekonomickú bezpečnosť podniku X je nízka návratnosť vložených prostriedkov a dlhá doba obratu zásob (v nich podnik dosahuje horšie hodnoty ako konkurencia). Podnik by mal uskutočniť opatrenia, ktorými by dosiahol zvýšenie výsledku hospodárenia zo záporných do kladných hodnôt. Len na základe analýzy uvedeného súboru ukazovateľov je možné hľadať riešenie v skrátení doby obratu zásob, reálne však musí podnikový manažment využiť oveľa komplexnejší prístup.

Záver

Z vykonanej analýzy odvetvia Zmiešané hospodárstvo vyplýva, že likvidita odvetvia je nízka a má trend zlepšovania. Doba obratu zásob výrazne kolíše, čo zodpovedá špecifikám analyzovaného odvetvia, ktoré je typické svojou sezónnosťou. Doba splatnosti pohľadávok v trende rastie; čo je nepriaznivý jav, ktorý má väzbu na likviditu. Rastie celková zadlženosť podnikov v odvetví, čo poukazuje na nutnosť hlbšej analýzy mikro a makro prostredia podnikov v odvetví s cieľom orientácie na aktivity a investičné programy generujúce hotovosť s dôrazom na krátkodobý horizont (1 – 3 roky). V neposlednom rade ukazovatele rentability celkového kapitálu a rentability vlastného kapitálu vykazujú v trende fluktuáciu. Úroveň obidvoch ukazovateľov je v priemere tak nízka, že nastoľuje otázku o výhodnosti, prípadne udržateľnosti podnikateľskej aktivity v danom odvetví.

Z uskutočnenej analýzy odvetvia Zmiešané hospodárstvo vyplýva, že podniky v odvetví (aj prostredníctvom svojich zástupcov – loby) by mali pôsobiť na podporu systémových zmien (nielen forma dotácií) podnikov v odvetví. Manažmenty podnikov v odvetví by mali pružnejšie posudzovať špecifické riziká odvetvia a adekvátne na ne reagovať. Na druhej strane však musia komplexne posudzovať vplyv globálnych trendov na vlastnú činnosť. Stratégia podniku, ktorá reflektuje na zmeny mikro a makroprostredia, predstavuje významný manažérsky aspekt, ktorý sa musí stať súčasťou manažérského procesu výkonného manažmentu v podnikoch odvetvia.

Z analýzy vybraného podniku vyplýva, že podnik je vo väčšine ukazovateľov netypický predstaviteľ odvetvia, čo je pozitívne konštatovanie. Na druhej strane však úroveň rentability celkového a vlastného kapitálu vytvára pochybnosti o kvalite vstupných finančných dát.

Záver, ktoré z analýzy podniku vyplývajú, poukazujú na zvýšenie kvality riadenia pohľadávok, čo predstavuje potenciálny dodatočný interný zdroj hotovosti. Je však nevyhnutné konštatovať, že doba obratu zásob napriek podštandardnému hodnoteniu nepredstavuje významnú informáciu bez kontextu s informáciou o štruktúre zásob a ich predpoklade trhového zhodnotenia.

Okrem porovnania podnikov na základe ekonomickej klasifikácie ekonomickej činnosti v rámci Slovenskej republiky je možné využiť aj medzinárodné porovnávanie. Pre účely porovnania vývoja slovenského poľnohospodárstva s vývojom v krajinách Európskej únie je možné použiť údajovú základňu Európskej komisie, konkrétne Generálneho riaditeľstva pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka.

Literatúra

- [1] BIBEALULT, D. B. 1999. Corporate Turnaround – How Managers Turn Losers into Winners. Washington D.C. : BeardBooks, 1999. 406 s. ISBN 1-893122-02-6.
- [2] BUGANOVÁ, K. – HUDÁKOVÁ, M. – STRELCOVÁ, S. 2012. Manažment rizika v podniku – Praktikum. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2012. ISBN 978-80-554-0460-8.
- [3] Farm Accountancy Data Network. [on line]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>
- [4] KAŠÍK, J. – MICHALKO, M. a kol.: Podniková diagnostika, TANDEM, Ostrava 1998.
- [5] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2002. Bratislava: INFIN, 2003. ISBN 80-856593-4-4.
- [6] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2003. Bratislava: INFIN, 2004. ISBN 80-969279-0-6.
- [7] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2004. Bratislava: INFIN, 2005. ISBN 80-969279-1-4.
- [8] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2005. Bratislava: INFIN, 2006. ISBN 80-969279-2-2.
- [9] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2006. Bratislava: INFIN, 2007. ISBN 978-80-969279-3-7.
- [10] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2007. Bratislava: SCB 2008. ISBN 978-80-969279-4-4.
- [11] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2008. Bratislava: SCB, 2009. ISBN: 978-80-969279-5-1.
- [12] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2009. Bratislava: SCB, 2010. ISBN 978-80-969279-6-8.
- [13] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2010. Bratislava: SCB, 2011. ISBN 978-80-969279-7-5
- [14] STRELCOVÁ, S. 2013. Ekonomická bezpečnosť ako zložka viacúrovňového modelu bezpečnosti. Habilitačná práca. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2013.
- [15] Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.
- [16] Výkladový slovník terminológie bezpečnostného manažmentu [on line]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na: http://www.securityrevue.com/tbm/part1_e.html.
- [17] Výročná správa podniku X za rok 2010.
- [18] ZALAI, K. a kol. 2007. Finančno-ekonomická analýza podniku. Bratislava: Sprint – vfra, 2007. ISBN 978-80-89085-74-1.

Došlo 31. 1. 2014

Kontaktná adresa

prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6600 e-mail ladislav.simak@fsi.uniza.sk

doc. Ing. Jozef Klučka, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6706 e-mail jozef.klucka@fsi.uniza.sk

doc. Ing. Stanislava Strelcová, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6708 e-mail stanislava.strelcova@fsi.uniza.sk
